

REVISTA ECONOMICĂ

ORGAN FINANCIAR-ECONOMIC

Proprietatea și organul oficial al Asoc. instit. financiare românești din Ardeal, Banat, Crișana și Maramurăș „SOLIDARITATEA” Sibiu.

Inscris sub Nr. 22/1938 la Tribunalul Sibiu.

Apare odată pe săptămână.

Redacția și administrația: Sibiu, Strada Visarion Roman Nr. 1—3

Abonamentul pe an: în țară: pentru autorități, bănci și întreprinderi Lei 1000.—; pt. particulari Lei 600.—; pentru cooperative, funcționari publici, de bancă și comerciali Lei 400.—. În străinătate Lei 1200.—. Taxa pentru inserțiuni: de fiecare □ cm. Lei 10.—

Fondator: **Dr. CORNEL DIACONOVICH.**

Redactor responsabil: **Dr. Mihai Velicu.**

Sumarul:

Ideea de organizare în economia politică. — Cum înfățișează o recentă publicație maghiară cei dinți 22 ani de cărmuire românească a Transilvaniei. — Spicuri din autori străini: Standardizarea din America și Europa. — Bursa. — *Cronica*: Necrolog. Reforma bursei. Retragera din circulație a monetelor de 10 și 20 Lei. Comunitatea de avere grănicerească din Caransebeș. „Dacia Traiană” S. A., inst. de arte grafice și editură, compactorie și librărie, Sibiu: Prospect de emisiune.

Ideia de organizare în economia politică.

(Urmare).

C. Organizarea în Economia particulară.

1. Vieța economică particulară.

a) În mod natural ar fi trebuit să vorbim întâi despre economia particulară, despre felul cum s'a dezvoltat vieța economică pornind dela economia primitivă individuală și ajungând la formele superioare de astăzi unde statul, marea comunitate omenească, joacă un rol principal în vieța economică.

Pentru că discutăm aici o situație actuală și mai mult chiar o formă viitoare, trebuie să fim seama de o altă ordine care este în cazul nostru cea adoptată aici: economia națională e determinată azi pentru cea particulară.

Nu insistăm asupra povestirii felului cum vieța economică particulară a apărut și s'a

dezvoltat dela începuturi și până astăzi. Aici sunt însă o mulțime de discuțiuni și nu s'a ajuns încă la un rezultat definitiv.

Discuția pornește dela întrebarea: „Ce este activitatea economică”? Răspunsul obținut este: „activitatea îndreptată pentru punerea la dispoziție de bunuri necesare satisfacerii trebuințelor materiale ale omului”. (W. Prion).

Această definiție deși suficientă, nu este completă și lasă în discuție:

— activitatea omenească pentru producerea de bunuri care sunt necesare satisfacerii altor trebuințe ale omului: artistice, culturale, chiar dacă pentru cel ce le produce este o problemă pur materială;

— activitatea din cadrul gospodăriei particulare și care se mărginește la nevoile proprii ale unei familii.

Discuțiunea în cadrul acestei idei este foarte lungă și anevoioasă, cu atât mai mult cu cât se intră în cercetarea ideologiei sociale de azi unde deosebit un punct de vedere fundamental care influențează toată teoria economică și anume: problema satisfacerii și asigurării minimumului material necesar fiecărui om și care este o obligație a societății către fiecare din membrii ei. Problema este de fapt mai complexă decât e amintită aici. Ca urmare la acest fapt rezultă că:

— mobilul activității economice individuale este altul decât asigurarea unui minimum de existență;

— activitatea omenească nu se mai îndreaptă în mod automat către cea mai rentabilă activi-

fate pe baza principiului economic ei, cătră cea care l-a fost indicată sau cătră una care poate avea pentru cel care o exercită și o atracțiune de alt ordin decât cel economic.

b) În funcție de cele de mai sus, activitatea economică particulară trebuie văzută în spiritul unei activități materiale, în legătură cu creșterea de bunuri și toate celelalte urmări ale producției: circulația și consumul.

Nu putem insista asupra acestei discuții; totuși unele precizări mai sunt încă trebuincioase. Dilema economică particulară este cea exercitată de un individ sau de o societate, alta decât statul, indiferent de motivele și scopurile pentru care aceasta are loc. Definiția de mai sus se aplică numai la această activitate economică particulară; cea publică are aspecte diferite pe lângă cele de mai înainte.

c) Plecând de la înțelesul de mai sus al viziunii economice particulare, găsim că aceasta nu mai poate fi limitată în cadrul unui punct de vedere principial la activitatea care urmărește un beneficiu material, o satisfacere a unor nevoi materiale.

În acest înțeles larg al viziunii economice particulare putem face deosebiri asupra cărora vom insista mai departe.

2. Ideea de organizare.

b) Încercăm, după discuția scurtă de până aici, să lămurim locul ideii de organizare în economia particulară. Am amintit că încercările de a da o sistematizare în dilema economică s'au făcut mai ales în întreprinderile particulare. Am făcut atunci un rezumat al tendințelor de organizare în economia particulară, deosebind:

- măsuri cu caracter tehnic;
- măsuri cu caracter economic, (fără a face acolo această clasificare).

Din expunerea de până aici se poate însă vedea că:

- nu a existat în general o idee de organizare decât rareori și cu un câmp de activitate foarte restrâns;
- au avut loc mai ales măsuri de orânduire, de sistematizare, a activității;
- numai în cadrul măsurilor de „raționalizare“ se poate găsi un început de organizare în sensul expunerii noastre. Aici există o idee călăuzitoare mai lămurită și urmărită cu oarecare consecvență. Așa a fost bunăoară puternica mișcare de raționalizare în Germania după 1920, când s'a urmărit:

— aplicarea noulor procedee tehnice în industrie;

— eliminarea pierderilor, a risipei inutile de muncă și material în vederea unui beneficiu mai mare.

Lipsea acestei raționalizări un caracter etic și aceasta a determinat în mare parte nereușita în practică a acestei idei, sau mai exact șomajul și criza pe care a provocat-o.

b) Exemplul de mai sus lămurește încă odată felul în care trebuie înțeleasă ideea de organizare. Asupra formelor practice în care s'a încercat „organizarea“ viziunii organice particulare, vom reveni mai departe.

În practica organizării, în funcție de ideea de organizare, în economia particulară, trebuie ținut seama de aceleași principii mari expuse mai înainte. Un autor german încearcă o clasificare a principiilor de organizare în economia întreprinderilor, deosebind:*)

- selecțiunea organizatoric,
- ordinea ca metodă de organizare,
- separarea atribuțiilor,
- coordonarea diferitelor activități,
- conducerea.

Idelle de mai sus se limitează la aspectele tehnice ale organizării și sunt deci insuficiente pentru lămurirea problemei chiar și numai în cuprinsul restrâns al întreprinderii economice. Aprecierea felului cum normele generale de organizare se aplică în economia particulară este un lucru mult mai greu pentru că:

— ideea însăși de economie particulară este nelămurită;

— s'a lucrat foarte mult în teorie, în studiul întreprinderilor, astfel că se face o confuzie ușoară între întreprindere și totalitatea economiei particulare.

c) Economia particulară poate fi împărțită în două grupe mari:

activitatea economică în cadrul așa zisei întreprinderii economice și

activitatea economică în afara întreprinderii propriu zise.

Clasificarea nu ține seama de un criteriu obiectiv și de unul în funcție de ordinea juridică într-o societate care fixează caracterul de întreprindere al unei activități omenești. Această deosebire este totuși importantă și utilă în studiu. Întreprinderea în sens larg nu este totuși limitată la forma juridică a societății comerciale ei,

*) dr. W. Riestler, Die Organisation, in Die Lehre vom Wirtschaftsbetrieb de W. Prion, pag. 108—185.

apare atunci când se caută la o activitate economică omenească să se stabilească dacă prin ea se pun bunuri la dispoziția comunității.

d) În problema de organizare s'a dat atenție numai întreprinderii economice. Viața economică în afară de ea nu a fost obiectul unui studiu special. Limitarea cercetării activității economice particulare la întreprinderea economică, la formele de activități economice care urmăresc realizarea unui câștig, este insuficientă din punctul de vedere al ideii de organizare. Din această cauză vom încerca întâi un punct de vedere general asupra întregii probleme a economiei particulare.

Economia particulară am căutat să o lămurim mai sus în sensul că cuprinde orice efort omeneșc făcut în vederea producției, circulației și consumului de acțiuni ce pornesc din inițiativa și pe riscul unei persoane particulare.

Această definiție nu este destul de completă pentru că e foarte greu de făcut o deosebire lămurită între o economie particulară și aceea în care ar avea un amestec statul. Deosebirea se poate face numai dacă considerăm ca economie particulară toată activitatea economică propriu zisă iar ca opusă ei politica economică, ca instrument exclusiv al statului, al comunității.

Această ultimă deosebire servește atunci când se încearcă încadrarea întreprinderii economice în economia particulară.

În această ultimă ipoteză nici nu ar exista propriu zis o economie particulară, ci numai o activitate economică influențată de doi factori:

- de activitatea economică individuală (inclusiv societățile comerciale și industriale);
- de măsurile de politică economică ale statului.

e) Studiul economiei particulare trebuie să cerceteze două categorii de probleme:

Situația ideologică a activității economice particulare, oricare ar fi punctul de vedere al ideii de organizare propriu zise.

Situația în realitatea vieții economice particulare, adică:

măsura în care activitatea economică particulară influențează viața economică;

formele practice pe care le ia viața economică particulară în împlinirea scopurilor ei.

Dacă în economia națională se putea face o cercetare ușoară a felului în care ideea de organizare pot fi aplicate aici, în economia particulară chestiunea e mult mai grea. Repetăm principiile mari ale ideii de organizare:

existența unui ideal de urmărit;
fixarea unor norme în funcție de acest ideal;
existența unei preocupări de ordin etic, alături de cea de ordin material (în problema economică).

Cel dintâi punct oferă cele dintâi greutăți și care sunt asemănătoare cu altele care urmează la celelalte puncte. Viața economică particulară a fost totdeauna caracterizată tocmai prin existența unui ideal aparent clar și foarte puternic: dorința de a realiza un câștig. Prezența acestui ideal a permis, după cum am amintit, ca în economia particulară să existe multiple încercări și realizări în domeniul organizării. Sunt exemple strălucite în practică despre felul cum s'a ajuns la o servire aproape perfectă a ideii de câștig din partea întreprinzătorilor.

Ideea de beneficiu însă nu a fost nicicând singurul ideal și alături de el a existat încă unul, chiar înconștient, acela de servire a comunității. Existența formei de întreprindere particulară nu era posibilă decât dacă ea aduce un serviciu colectivității, indiferent dacă el era sau nu evident pentru individ sau pentru societate chiar. Au existat însă, prin abuz, întreprinderi economice care numai în aparență au servit comunitatea, în realitate făcând o speculație exclusiv egoistă a unei situații privilegiate.

Economia liberală, prin legile ei economice, pretindea că are putința să evite aceste abuzuri, în realitate ea este autoarea comerțului de opiu și a atâtor exploatare a patimilor omenești. Aceste excese nu sunt excluse nici într-o economie organizată, dar aceasta are posibilitatea de a schimba o situație unde economia liberă este incapabilă de a acționa.

A merge mai departe cu analiza dorinței de câștig ar trebui să deosebim alte intenții care se adaugă acestuia. Câștigul material este uneori numai un motiv pentru atingerea unui alt scop, dar toate acestea sunt de ordinea refunțiilor egoiste.

Trbuie să facem și aici deosebirea între economia liberală și cea controlată. În regimul libertății de acțiune economică idealul urmărit de activitate era unul egoist, personal. Era dintr'un punct de vedere mai restrâns un imbold suficient pentru organizare, adică pentru strângerea elementelor necesare împlinirii gândului urmărit, totuși aceasta este numai o organizare actuală, așa cum am încercat să o definim mai sus, insuficientă din lipsa unui principiu etic. Este „naturală” pentru că așa cum am arătat mai înainte, servește în general și indirect comunitatea omenească ca un rezultat natural și în care

nu se poate spune dacă „interesul egoist“ al omului joacă rolul principal sau e determinat și el de o ordine naturală superioară în vederea altor scopuri.

În cadrul ideii de organizare căreia i-am spus artificială și pe care o discutăm aici, nu e suficientă această ordine naturală, liberă, care duce la organizarea pe care o cunoaștem în viața economică. Aici este esențială fixarea unui principiu de urmat de un ordin superior: existența unui ideal de urmărit și care să fie clar și cuprins într'un principiu etc.

Dr. N. N. PETRA.

(Va urma).

Bibliografie.

Cum înfățișează o recentă publicațiune maghiară cei dintâi 22 ani de cărmuire românească a Transilvaniei?

Un potop de publicațiuni revizioniste dela Budapesta au inundat și continuă să inundeze țările europene asaltând mulțimea cititorilor cu propaganda lor, din an în an tot mai impetuoasă, pentru refacerea integrală a așa numitel „Ungari milenare“. Cele mai multe din aceste publicațiuni budapestane apar ca simple acumulări de injurii și elevetri aruncate cu nestăpânită patimă asupra României și asupra conducătorilor ei, pe care caută să-l înfățișeze opiniei publice ca pe niște oameni lipsiți în cea mai mare măsură de capacitatea unei guvernări de durată continuă și constructivă.

Dacă publicațiunile pamfletare nu merită vreo atențiune specială, cele cu aparență de seriozitate trebuie să dea însă de gândit. Acesta e cazul cu o carte de istorie contemporană, tipărită la Budapesta cu titlul *Douăzeci și doi de ani. 1918—1940. Istoria politică a maghiarimii transilvane dela 1. XII. 1918 până la 30. VIII. 1940* (Huszonkét év. 1918—1940. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. XII. 1-től 1940. VIII. 30-ig. Budapest 1941, p. 326).

Cartea urmărește scopul de a înfățișa cei 22 de ani de istorie transilvană ca o „școală educativă fără pereche“ și ca un „avertisment“ pentru oricine ar fi pus în fața vreunei probleme minoritare, să știe cum nu trebuie făcută politica de naționalități într'o țară cu populațiune poliglotă.

Cu toate că autorul pare a fi inclinat uneori spre obiectivitate, nu reușește deplin să evite

afirmațiunile tendențioase, riscate sau chiar contradictorii. Așa d. e. afirmațiunea că românimea transilvană și-ar fi însușit la Alba-Iulia dreptul de a dispune asupra unei treimi din teritoriul Ungariei, fără a fi întrebat pe Maghiari și pe Sași (p. 10) nu corespunde adevărului, întru cât Românii nu au făcut atunci decât uz de firescul lor drept de autodeterminare. În temelul acestui drept au decis alipirea teritoriului lor strămoșesc la Regatul României. Iar despre Sași se știe că la Mediaș s'au declarat și dânzii cetățeni ai României înțelegând să-și lege soarta neamului lor de soarta acestei țări. Autorul însuși subliniază că Sașii au fost cea dintâi minoritate, care s'a încadrat în noul sistem de stat românesc, contribuind prin adesiunea sa în mod însemnat la formarea acestui Stat (p. 14). Dintre locuitorii maghiari ai Transilvaniei 197.035 s'au refugiat în Ungaria; restul a urmat o politică de rezistență pasivă ținând să protesteze în chipul acesta împotriva tratatului dela Trianon. După ratificarea tratatului de pace din partea Ungariei (26. VII. 1921), au încercat și Maghiarii din Transilvania să se organizeze politicește cerând autonomie națională maghiară în cadrele Statului român cu intențiunea mărturisită acum ulterior de a îndeplini rolul de „cariu în copacul străin“ ... Octavian Goga în calitate de ministru al cultelor a stăruit să facă episcopii maghiari cuvenitul jurământ de credință Regelui Ferdinand. Prin aceasta s'au încadrat bisericile minoritare maghiare în Statul român, oferind puțința unei continuități de drept în cuprinsul organizațiilor lor autonome, în care ca în niște vechi cetădele istorice a reușit a se adăposti maghiarimea în timpul paștății politice. La 5 Iunie 1921 s'a constituit în Hueder partidul popular maghiar sub președinția avocatului Ludovic Albrecht, având ca secretar pe literatul Carol Kós, iar cu o lună mai târziu s'a înființat la Cluj alianța maghiară (magyar szövétség) sub conducerea baronului Samuil Jósika (cel din urmă fost președinte al Casei magnaților din Budapesta). Membrii acestei alianțe urmau să fie toți Ungurii transilvani, de ambele sexe, după împlinirea vârstei de 20 ani. La 30 Oct. 1921 însă fostul prefect al Clujului Petru Metes, în temelul unei ordonanțe ministeriale maghiare, prin care era interzisă orice organizațiune politică pe baze de naționalitate, a suspendat activitatea acestei alianțe, iar împotriva conducătorilor ei a intentat proces. Cu prilejul alegerilor sălbatice, (1922) prezidate de gen. Dăitolanu, alegeri stigmatizate de către Iuliu Maniu ca „rușine națională și scandal european“ — a reușit să intre în parlament un singur deputat maghiar în persoana lui Gheorghe Bernády, fostul primar din Tg. Mureș, iar la alegerile su-

plimentare încă 3 înși; în Senat erau de asemenea 3 reprezentanți ai maghiarilor.

Trecând la analiza reformei agrare autorul reproduce (p. 29) din publicațiunea lui Tokaji László (*Eldó ország = Țară de vânzare*) datele statistice, din care rezultă că în cursul anilor 1903—1912 micii proprietari români au reușit să cumpere dela proprietarii maghiari 125.663 jug. cadastrale, iar Sașii 31.810 jug. În scopul acestor bănci maghiare au votat credite de 21.000.000, cele românești de 24 milioane iar cele săsești de 5.000.000 coroane-aur. Înainte de izbucnirea războiului mondial din întreg teritoriul cultivabil al Transilvaniei 46,32% forma proprietatea agricultorilor români. Dintre cei improprietăriți (280.679) prin reforma agrară din 1921 erau 212.803 Români, 45.628 Unguri, 15.934 Germani și 6.314 de alt neam. După opinia autorului *nimeni nu poate contesta faptul că pentru moment au fost ajutați prin reforma agrară acești mici proprietari maghiari*. Nu uită însă a reproduce afirmațiunea lui Scotus Viator, care într-o scrisoare deschisă către redactorul ziarului *Patria* din Cluj spusese că uneori felul, cum a fost executată reforma agrară, ar fi produs „aparența unei răzbușări naționale“.

Cu prilejul încoronării Regelui Ferdinand la Alba-Iulia (15. X. 1922) au participat baronul S. Josika și deputatul Iosif Sándor ca reprezentanți ai „Alianței Maghiare“, care în aceeași lună și-a încetat definitiv orice activitate. Iar la 28. XII. 1922 s'a unit partidul popular maghiar cu partidul național maghiar, formând împreună așa numitul *partid unitar maghiar* cu un program în care se cuprindea postulatul autonomiei naționale. Cu acest prilej făcea profesorul Academiei de teologie reformată din Cluj Ștefan Kecskeméthy declarațiunea că pământul le poate fi tras de sub picioare, casa le poate fi luată deasupra capului, năzuințele lor îndreptate spre binele obștesc pot fi criticate, cu toate acestea ei nu vor conștientiza lupta pentru *marea misiune maghiară* (p. 40). S'au găsit printre Maghiarii Transilvaniei și câțiva *renegați*, care se căsneau să adune voturi pentru partidele românești; cu rezultate îndoielnice însă, deoarece pentru alegătorii maghiari cea mai odioasă recomandare era, când se știa despre cineva că e sprijinit din partea guvernului român. Bernády spunea într'un discurs parlamentar (13. IV. 1922): Să nu caute nimeni a face din noi renegați, căci acela care e în stare să-și renege neamul, va trada în alte circumstanțe și patria și regele și chiar pe Dumnezeu.

Erele maghiarizoși în cursul timpului, săltați pe valurile conjuncturilor economice, s'au organizat a parte în cadrele mișcării stoniste, afir-

mându-se ca elemente credincioase Statului și izbutind să-și asigure o situațiune mai prietnică decât a elementului maghiar. Acesta avea multe doleanțe pricinuite de politica școlară a Doctorului Angelescu. În deosebi legea bacalaureatului (dintre candidații maghiari erau respinși câte 70—80%) a împiedecat câtva timp surescendența de trebuință pentru sporirea clasei intelectuale maghiare. Iar *zona culturală*, legisferată prin dispoziția art. 159 din legea învățământului primar (1924) afirmă autorul, că ar fi umplut regiunea secutască de învățători regășeni, care în loc de a putea fi răspânditori ai culturii române, au devenit propagatori ai *analphabetismului*, nefiind în stare a se înțelege nici cu elevii nici cu părinții elevilor. Când a ajuns în dezbaterile parlamentului proiectul de lege al învățământului particular, episcopul catolic Gustav Majláth dela Alba-Iulia a dispus a se face *rugăciuni stăruitoare* în toate bisericile de sub jurisdicțiunea sa, ca să se milostivească Dumnezeu a înălțura primejdia, de care era amenințată biserica prin dispozițiile acestei legi. Împotriva ei s'a înaintat protest și la Liga Naștilor, unde o comisie de 3 cercetând chestiunea într'o ședință ținută la Geneva (18. III. 1926) sub președinția Lordului Cecil, a constatat că primejdia nu era decât imaginară; abia în interpretarea unor dispozițiuni dacă se puteau tot oarecari îndoleli (quelques doutes).

Interesante amănunte se dau cu privire la *pactul dela Ciucea*, încheiat prin stăruința și clarviziunea lui Octavian Goga, între partidul poporului de sub șefia Gen. Averescu și între partidul maghiar de sub șefia lui Ștefan Ugron. Pactul a fost ratificat în București (31. X. 1923), dar n'a ajuns să fie pus în aplicare, deoarece la începutul anului 1926 încheind partidul maghiar cartel cu guvernul liberal pentru alegerile comunale, Ugron a avizat printr'o scrisoare adresată Generalului Averescu (1. II. 1926) că se consideră delegat de obligațiile cuprinse în textul lui. În locul acestui pact, a încheiat apoi partidul maghiar un simplu cartel electoral cu partidul poporului, însărcinat din partea Regelui Ferdinand cu formarea guvernului la sfârșitul lui Martie 1926. Autorul consideră guvernarea generalului Averescu din 1926—27 ca un an de relativă liniște pentru partidul maghiar, care a putut înregistra atunci progres apreciabil prin faptul că era cel dintâi guvern al României animat de spiritul înțelegerii și al echității în problema minoritară.

Înlăturarea neașteptată a acestui guvern (4. VI. 1927) a expus Țara la grave frământări. Alegerile din Iulie 1927, prezidate de partidul liberal, au fost electe mai sălbatice decât cele din 1922, furtul de urne făcându-se în mod sistematic și

fără niciun scrupul. N. Iorga, căzut în alegeri, a spus atunci aceste cuvinte: „Mi-e scârbă. Cred că în analele politice ale României nu există porcărie mai mare decât rezultatul acestei alegeri“ (p. 71). Maghiarii s'au aliat atunci cu Sașii în temeiul unui *cartel electoral* încheiat la 16. VI. 1927 între contele Gheorghe Bethlen și Hans Otto Roth. S'a format astfel un *bloc minoritar* obținând un rezultat electoral propriu să-l așeze imediat după liberali și naț.-țărăniști, ca importanță numerică, a treia dintre formațiunile partidelor politice ale României. Partidul maghiar înțelegea să-și aibă și politica sa externă aparte, printr'o susținută propagandă în străinătate. Jakabffy Elemér din Lugoj e prezentat în această carte ca „ministru de externe al maghiarilor transilvăneni“ (p. 84). O comisie americană, alcătuită din 4 inși, vizitând capitala țării (Iunie 1924) a pornit în cercetarea situațiunii confesiunilor minoritare din Transilvania, cuprinzând doleanțele acestora într'un vast memoriu (*cu 135 procese verbale*) prezentat apoi guvernului român al cărui răspuns ar fi fost „inconsecvent și evasiv“. În raportul tipărit la Boston (1925) comisiunea aceasta prezidată de Ludovic C. Cornish (nume evident maghiar) și a permis să afirme că dacă nu se vor găsi soluțiuni corespunzătoare pentru problemele de rasă, de limbă, de religie și de economie, Transilvania va deveni una dintre cele mai triste țări ale Europei și cel mai amenințător vlespar al păcii mondiale (p. 81).

Cu prilejul alegerilor parlamentare de sfârșitul anului 1928, partidul maghiar luptând singur, a obținut 172.699 voturi izbutind astfel să devină *al doilea între partidele României*, imediat după partidul naț. țărănist care era la guvern. Astfel putea să declare contele Bethlen că acest partid are o situațiune privilegiată, întru cât legăturile lui cu alegătorii nu numai s'au menținut, ci s'au consolidat. Despre partidul național-țărănist constată autorul că, deși fusese în parte autorul hotărârilor dela Alba-Iulia, n'ar fi avut idee cum trebuie guvernată o țară poliglotă (p. 100). Despre guvernarea Iorga-Argetolanu spune că primul, cu toate că prezida guvernul, nu avea decât rolul unui paravan, în dosul cărui cel de al doilea îndeplinea misiunea unui dictator cu depline puteri (104). Aminteste autorul și încercarea publicistului maghiar Nicolae Krenner (*Spectator*) care într'un articol intitulat: *Să construim punte (Verjünk hidat — Ellenzék 10. I. 1932)* stăruia pentru o acțiune de apropiere politică maghiaro-română; adaugă însă că nu era posibilă construirea unei punți, câtă vreme se clădea numai la un țarm, iar la celălalt se întindea tot mai departe distanța (114). Dintre jalbele înaintate de Maghiarii tran-

silvanii la Liga Naștunilor (34 la număr) numai două au ajuns în desbaterea Consiliului (a colonștilor din Banat și a composesoratului din Secuime) celelalte s'au finalizat prin raportul comisiunii pentru minorități. Cu toate imperfecțiunile acestor procedee, Liga Naștunilor a pus la dispoziția minorității maghiare o armă, cu ajutorul căreia a fost în stare să obțină câteva rezultate parțiale (p. 125). Între anii 1933—1938 situațiunea minorității maghiare devenise tot mai critică în totul luptelor de propagandă revizionistă și anti-revizionistă, precum și din cauza anarhiei legislative, ce se manifesta prin necontentitele modificări de legi astfel încât nimeni nu mai putea să știe, care articol a rămas în vigoare și care a fost abrogat. Arată apoi și agitațiile lui Istrate Micescu pentru „*numerus nullus*“ la barourile de avocați și circulara confidentială a fostului ministru de industrie și comerț Valeriu Pop pentru numărul etnic proporțional al angajaților în întreprinderi. Vorbește și despre încercarea tinerețului maghiar de a se ridica la rolul unui factor politic independent în viața publică (p. 193).

Despre guvernul Tătărescu afirmă că ar fi sistematizat metodele de spoliatare minoritară în așa măsură, încât în comparațiune cu el toate guvernele anterioare apar în lumina unui diletanțism. Criza parlamentarismului s'a agravat la sfârșitul anului 1937, când încercarea lui Tătărescu, sprijinită de fractiunile Vaida și Iorga, a eșuat, iar înțelegerea Mantu, Gh. Brătianu și C. Codreanu, cu ascuși împotriva Regelui și a camarilei, a împins spre formațiunea guvernamentală Goga-Călinescu, formațiune înjghebată ca un balon de încercare din partea Regelui, care voia să cochetze cu puterile Axel fără a se desface din mrețele de alianță cu Antanta (199). Goga ar fi putut să îndrume politica externă a României dela Londra spre Berlin și dela Paris spre Roma; cu partidul maghiar a încheiat o înțelegere în vederea alegerilor parlamentare fixate pe începutul lui Martie 1938. Afirmativ s'ar fi recunoscut atunci și personalitatea politică a elementului minoritar maghiar. Apare însă exagerată afirmațiunea că partidul maghiar ar fi dat parlamentarismului român lovitură de grație, refuzând să intre la sfârșitul lui 1937 în cartel electoral cu liberalii lui Tătărescu (196).

În ultimul capitol tratând despre România ca Stat corporativ și despre comunitatea etnică maghiară în cursul anilor 1938—1940 înfățișează sbuciumările politice ale acestor doi ani cu înălturarea guvernului Goga, cu modificarea constituției prin plebiscit, cu instaurarea dictaturei regale, în cadrele căreia li s'au asigurat Maghiarilor drepturi considerabile, adevărate „*privilegii*“, încât

nu apăreau exagerate afirmațiunile că el s'ar bucura în cadrele Statului român de mai multe drepturi decât Românii înșiși. Statutul minorităților ar fi fost elaborat de Zenovle Păclișanu (p. 208). Ministerul minorităților a avut însă numai rol informativ și a rămas fără o lege de organizare specială, prin care să i se fi lămurit atribuțiunile. De aceea autorul îl socotește ca o măsură întârziată (esó után köpenyeg). După vizita Regelui la Londra, Paris și Berchtesgaden a urmat uciderea lui Codreanu (29—30. XI. 1938) apoi decretul-lege privitor la *Frontul Renașterii Naționale* (16 XII.). Această formațiune politică n'a putut deveni o mișcare populară. Cu toate că partidele fuseseră desființate, Călinescu a luat contact cu conducătorii partidului maghiar, spre a-i îndupleca să intre în *Frontul Renașterii Naționale*. Cel dintâu, care și-a dat adestunea, a fost proprietarul dela granița de Vest *Prugly László*, cumnatul *Regentului Horthy*. Înțelegând semnificațiunea politică surprinzătoare a acestui gest, Ungurii s'au grăbit a se înscrie în *Frontul*, care le deschidea posibilități nebănuite, încât autorul se simte în drept să sublinieze că atunci s'a întâmplat *pentru întâia oară* solidarizarea deplină a maghiarilor transilvani. Astfel muncitorimea umăr la umăr cu burghezii a vrea să servească în aceeași tabără, cauza maghiară. Despre parlamentul *Frontului* spune autorul că înfățișa „*parodia parodiilor*”, iar pentru membrii lui maghiari, îmbrăcați în „uniformă românească” arată că, deși trebuiau să rabde ponosul impopularității, au fost nevoiți să și asume rolul acesta, ca să poată smulge dela guvern tot ce era necesar pentru minoritatea maghiară. În primăvara anului 1939 fiind masate la granița de Vest a României *5 corpuri de armată maghiară*, s'a ordonat mobilizarea generală. Autorul crede greșit că, dacă ar fi intrat atunci honoarea în țară, armata română nu ar fi fost în stare să opună rezistență (229), cu toate declarațiile categorice ale lui Călinescu, relative la hotărârea României de a se bate cu orice, indiferent de rezultatul războiului. După uciderea lui Călinescu (21. IX. 1939) reforșturile au luat proporțiuni înspăimântătoare, sguduind opinia publică și sfășind țara tocmai în clipa, când ar fi fost de neapărată trebuință cea mai deplină solidaritate. Despre *Frontul Renașterii Naționale* afirmă că n'a dezvoltat nicu activitate de organizare serioasă, câtă vreme minoritatea maghiară a progresat așa de mult, încât după Budapesta a devenit București cel mai mare oraș maghiar (247) săvârșind Ungurii o muncă de organizare, cum nu s'a mai întâmplat *niciodată* (249). Astfel, organizarea *F. R. N.* în loc să fi produs o renăștere națională românească, a prilejuit rena-

șterea minorității maghiare. Despre prof. Const. Giurescu se spune că ar fi fost autorul frontului unitar al minorităților prin dispoziția sa dela 19. XII. 1939 (p. 255).

Guvernul format la 4. VII. 1940 sub președinția inginerului Ioan P. Gigurtu s'a silit să salveze situația prin schimbarea direcției în politica externă, alăturându-se Axel. După vizita lui Gigurtu și Mihail Manolescu la Hitler și la Mussolini, cel dintâu a cercat să pregătească opinia publică prin o conferință la Radio spunând că diferendul româno-maghiar va fi soluționat prin schimb de populațiune, ceea ce în mod fatal „implică și oarecare cedare teritorială” din partea României. Tratatul dela Turnu-Severin rămânând fără rezultat, la 30. VIII. 1940 au fost citite în palatul Belvedere din Viena dispozițiile „cu caracter ultimativ” ale arbitrajului pronunțat de Ribbentrop și de Ciano.

La sfârșitul volumului se dau și câteva anexe (p. 265—308), precum și note bibliografice referative la izvoarele utilizate (309-316) și un indice de nume (317—323).

Cartea aceasta, ca orice lucrare de istorie contemporană, e susceptibilă de numeroase observațiuni critice, de rectificări și întregiri. Cel dintâu chemați și oarecum obligați să nu întârzie cu publicarea lor, sunt fără îndoielă cei vizaj nominal în cuprinsul acestor pagini, cari fac în multe părți impresia unor memorii, întru cât autorul lor a îndeplinit și mai îndeplinește încă, el însuși rol activ în politica Maghiarilor din Transilvania. Oricâtă siliță și-ar fi dat să fie exact informat, este firesc să-i fi scăpat adeseori lucruri esențiale omițând pe unele, iar pe altele înfățișându-le unilateral, fără discernământul riguros impus de postulatul obiectivității istorice.

Spicuri din autori străini.

De Dr. H. P. P.

Standardizarea din America și Europa.

Adâncul sociolog, savantul *André Siegfried*, profesor la Academia sup. politică din Paris, specialist în analiza stărilor din America, a publicat în 1830, în *Revue des deux Mondes*, marea revistă franceză, un remarcabil studiu, intitulat „*Europa în fața civilizației americane*”. De acolo câteva pasaje caracteristice:

...„În decursul ultimilor 30 de ani au obvenit două fapte nouă cari au fost pentru întreaga lume de cea mai mare însemnătate. Pe deoparte au creiat Statele Unite o nouă metodă de producție care aduce cu sine o concepție de viață cu desăvârșire nouă —

și astfel se vede Europa în fața unei Americi nouă și puternice — pe de altă parte a avut această schimbare ca urmare că Europa își vine repede la conștiința individualității sale.

Izbânda hotărâtă a producției în massă a adus cu sine o schimbare senzațională. În America de Nord domnește acum un spirit nou. Nu mai este vorba de cuceriri aventuroase, ca odinioară, ci de o fabricație metodică. În locul pionerilor, ca Lincoln și Hill, găsim aici pe un Ford, pe un Sloane, pioneri ai organizației.

E posibil că principiile sistemului celui nou au purces din Lumea Veche, dar metoda cea nouă este exclusiv americană. Lincoln cu Biblia sa, cu fabulele sale esopice, cu predilecția sa pentru ce este clasic, a fost numai o figură, pe care o putem înțelege — dar, deși admirăm pe Ford, totuși, ne simțim îndepărtați de el și — în fond — ne înspăimântă.

„... Va putea America să fie în stare să concureze în ceea ce privește *calitatea* mărfurilor? Desigur calitatea produselor americane se îmbunătățește din zi în zi și nu vei fi niciodată ispitit de a folosi vestita formulă: *ieftin și rău*, dar avem să deosebim într'aceea: oricât de excelentă ar fi această calitate, e vorba — totuși — numai de *o calitate în cantitate*. Producțiunea americană ajunge la nivelul suprem posibil, în mod normal, fără de a înceta însă de a fi un produs în massă; îi este țărnută acțiunea în urma nivelului articolului pe care îl poate cumpăra oricine, deoarece, dacă ar vrea să confecționeze un articol mai aristocratic, i-ar fi absentă o vânzare în massă. Din cauza aceasta este industria americană osândită, pe lângă toată tehnica ei minunată, să rămână legată de cantitate. Aici rezidă taina succesului produselor americane — nu pot bătători, nepedepsiți, altă cărare.

N'ai decât să vizitezi un mare atelier de peste Ocean, ca să te convingi că, de îndată ce se recer la construirea unui articol: inițiativă, fantezie sau talent inventiv artistic, acestea își au izvorul, de sigur, din *Europa*. Cu aceasta nu vreau să spun că Lumea cea Nouă nu poate să arate un geniu creator, dar că acesta e lăsat în cea mai mare parte în sarcina Lumei celei Nouă. Dacă însă producția în massă vrea să-și manifeste greutatea în ceea ce privește producția în massă, are să resimtă Europa deficiențele structurii sale actuale.

Statele Unite — și aceasta e, de sigur, ceea ce au contribuit mai mult în privința civilizației omenirii — au creiat un standard mai mare de viață.

(Urmează o serie întreagă de date-record, în privința aparatelor perfecționate și a materiilor prime, la dispoziția Americii).

Fac acestea toate pe American mai fericit? De sigur, întrucât residă satisfacția în câștigarea de bunuri.

Cu leafa sa își poate cumpăra (1930) Americanul mai multe lucruri decât oricare alt om de pe lume, deoarece munca este scump plătită în Statele Unite, câtă vreme fabricația în massă scobară mereu prețul articolului fabricat. Dar există ceva ce se poate câștiga numai pentru prețuri inabordabile: serviciul unui alt om. Defavorul acesta trage greu în *cumpănă* față de favorul indicat, anihilându-l aproape. Întreagă maniera de a trăi se schimbă în urma acestei stări de lucruri. Ești mereu în căutarea aparatelor cari cruță munca, anume pentru lucrările ce au a se săvârși în decursul zilei. Urmarea este o completă mecanizare a existenței, fără de care ar fi imposibilă o viață normală.

„Home”-ul își schimbă repede caracteristica: există multe case ai căror proprietari posedă două automobile cari însă nu au o bucătăreasă și — câte odată — nici chiar o servitoare; aici trebuie să poarte doamna bucătăria, domnul să curețe ghetetele, copiii să facă paturile și să îndeplinească celelalte indeletniciri ale gospodăriei casnice. În New-York foarte multe locuințe nouă n'au bucătărie, ci numai „Kitchenette”, n'au sufragerie, ci numai un *Dining Alcove*, în care îți iai masa în picioare, fără de a avea o masă înainte.

Nu ne incumbă rolul de a judeca dacă poți fi fericit cu o astfel de manieră de a trăi.

Un rezultat al mecanizării existenței omenești este influința mașinii asupra omului. În numeroase ramuri de producție a ajuns munca să fie o simplă supraveghere a unei mașini care funcționează automat. Nu mai e nevoie de un muncitor cu cunoștințe speciale. Fără de o îndrumare deosebită, poți să câștigi la munca aceasta atâta, încât mulți tineri stau la îndoială dacă mai e cu cale să se dedice unui timp îndelungat de ucenicie. Standardizarea impusă produselor a imprimat stampila chiar și însuși muncitorului.

Mai mult decât oricând e nevoie în America de o elită conducătoare, elită care astăzi însă este mică. Cea mai mare parte a populației ajunge tot mai mult o massă mediocră, care poate rămânea mediocră deoarece singuratecul nu trebuie să tindă să exceleze peste munca ce o îndeplinește.

Domeniul standardizării se întinde peste marginile producției, are un caracter *colectiv*; se poate ajunge la un succes dacă se va *standardiza întreaga viață*. Logica sistemului este implacabilă și când a fost Hoover ministru de comerț a înțeles aceasta atunci când a încercat cu, rezultatul cunoscut de noi de a normaliza, sub egida Statului, produsele industriei americane. Poți să standardizezi numai atunci producția când acceptă însuși consumatorul, atât o anumită standardizare a vieții sale private, cât și a vieții colective.

Influența acestui consens, de care, de altfel, nici nu este de loc cu puțință, să te eschivezi, se manifestă în domeniile cele mai îndepărtate ale societății ame-

ricane. Cu un cuvânt: legea *numărului celui mare* stăpânește în Statele Unite totul: numai aceea se poate valorifica bănește, numai aceea interesează ce se prestează în *massă*. Legea aceasta nu se aplică numai la industria propriu-zisă, ci și asupra instrucției (cum poți să scapi de așa ceva, când există universități cu 20.000 de studenți?). „Incurajăm pe singurateci, pentru că încurajăm totul” mi-a spus un editor New-York-ez, „dar, în fond, *suntem dușmanii ai individualismului*; el nu corespunde spiritului întregului nostru regim”.

Dacă protestează simpaticul, dacă vrea să-și trăiască viața proprie, îl lași să o facă, dar se va vedea față în față cu nenumărate greutăți și — de sigur — îl va sfătui în curând rațiunea omenească sănătoasă să se dea bătut. Dacă se conformează cadrului și săvârșește același lucru ca ceilalți — este ușor orice, insului.

Tragicul în America este că standardizarea nu se mărginește la produsele marelui industriei, ci chiar *spiritul omenesc* vrea să fie *standardizat*.

Dacă analizezi problemele până în adâncul lor, observi adeseori că în Statele Unite însemnează idealul numai și numai progresul *material*. Pentru mulți americani este *succesul* adevărata piatră de încercare a tuturor valorilor. Intreaga atmosferă este apăsată de această tendință universală după câștig; însuși gândul trebuie să fie productiv; gândirea pură este considerată, printr'un consens tacit, drept o atribuție feminină și i se dă vot de blam, în secret, din partea oamenilor serioși.

Rolul Statelor Unite în dezvoltarea civilizației omenești, întrece, poate în privința importanței, însemnătatea care i-o atribuim noi. E vorba, în realitate, de o nouă eră a omenirii, în sensul în care se vorbește despre epoca de piatră sau de bronz. Este o soartă ce nu se poate ocoli care aduce cu sine nu numai o tehnică nouă, ci și o politică nouă și o morală nouă”.

Bursa

din 16. IX — 30 IX, 1942.

Titlul acesta se caracterizează prin acalmie și lipsă de elan în afaceri. De sigur că a contribuit mult la aceasta situație nesiguranța în materii economice, și faptul că publicul este deja saturat de acțiuni și efecte de stat în urma emisiunilor masive ce s'au efectuat până acum. Problema investițiilor rămâne deci și mai de parte deschisă și controversată.

Dacă comparăm începutul titlului cu ultimele Septembrie, situația aceasta este evidentă. Iată cursurile comparative la unele dintre hârtiile mai mult negociate:

	18 Sept.	30 Sept.
Nitrogen	1.100—1.175	1.070
Urbane București	49.25—51	64.65
Reînfregirea	62 ⁵ / ₈	63 ¹ / ₄
Astra Română	2.450—2.625	2.225
S. R. D.	3.575—3.675	3.625
Mica	1.150—1.200	1.100
Letea	1.125—1.160	1.200
Reșița	955—1.010	945
Telefoane	1.875—1.800	1.800
B. N. R.	10.050—10.250	10.300

CRONICA.

Necrolog. Aflăm cu mult regret despre trecerea din viață a vrednicului Român Dr. Moise Grama, fost decan al baroului advocațional din Făgăraș și președinte al băneții „Furnica”.

Decedatul a fost o personalitate marcantă în viața culturală și economică din Făgăraș, activând fără oboseală, până la ultimele sale clipe în interesul obștii românești.

*

Reforma bursei. Românzarea pieței noastre economice a făcut un însemnat progres prin activitatea d-lui Stolka prin care în jumătatea primă a anului curent, clientela bursei evreiești a fost înlocuită cu cea românească. D-sa a depus o mare activitate pe lângă guvern, ca acesta să facă posibilă o sportire a cursurilor pentru a se da capitalurilor mobiliare românești o mai dreaptă apreciere. Tendința urmată este, fixarea unei limite inferioare sub care cursurile specifice flecărelor acțiunilor, să nu poată fi scoborâte. Ne apropiem astfel de bursa dirijată, proprie cadrului noului ordin european în care publicul bursei trebuie să urmărească numai plasarea numerarului disponibil, fără speculă sau joc de bursă. Aceasta nu este o problemă ușoară, căci prin intervenția statului nu trebuie să se stângenească elasticitatea bursei, prin care altfel ar înceta însași noțiunea de bursă.

*

Retragerea din circulație a monedelor de 0 și 20 Lei. Se vor emite monete noi de zinc de 20 Lei în valoare totală de 1.500 milioane Lei. Retragerea monedelor vechi se va face prin administrațiile financiare și Percepții, și vor avea putere circulatorie până la 31 Ianuarie 1943. După această dată vor mai fi primite ca plată în impozit, până la 31 Martie 1943.

*

Comunitatea de avere grănițerească din Caransebeș a făcut în ultimul timp frumoase progrese sub controlul Ministerului agriculturii și Domeniilor. Ea este azi proprietara celor mai estinse păduri din Banat. Păduri puse în exploatare mai recent, sunt cele din Cornești și Me-

hadia. Spre acest scop s'au construit 20 km. linte ferată industrială în regie proprie.

Administrația averilor dă deosebită atenție turismului, cumpărând și modernizând în acest scop hotelul „Pomul verde” din Caransebeș și „Cerna” din Băile Herculane.

„DACIA TRAIANĂ” S. A.

INSTITUT DE ARTE GRAFICE, EDITURĂ, COMPACTORIE ȘI LIBRĂRIE, — SIBIU

PROSPECT DE EMISIUNE

În baza autorizării adunării generale extraordinare a acționarilor Institutului de arte grafice, editură, compactorie și librărie „DACIA TRAIANĂ” S. A. Sibiu, ținută la 29 Septembrie a. c., și în conformitate cu art. 4 din nouile Statute votate în aceeași adunare generală extraordinară, subsemnatul Consiliu de administrație deschide prin aceasta subscripție pentru o nouă emisiune de acțiuni, în scopul sporirii capitalului social dela Lei 2.000.000.— la Lei 5.000.000.—

Noua emisiune se face în următoarele condițiuni :

1. Acționarii vechi au dreptul să opteze cel mai târziu până la data de 31 Octombrie 1942, pentru fiecare zece acțiuni vechi à 200 Lei, câte 3 acțiuni noi, valoare nominală à 1000 Lei bucata, preschimbând totodată și acțiunile vechi de 200 Lei valoare nominală în acțiuni noi de câte 1000 Lei valoare nominală, în urma cărei operațiuni capitalul societar se va compune din 5000 acțiuni de câte 1000 Lei nominal. Acționarii vechi cari au mai puțin de zece acțiuni sau fracțiuni de zece, au dreptul să subscrie suma care odată cu preschimbarea acțiunilor vechi să dea acțiuni noi, complete cu 1000 Lei bucata.

Pentru a se putea emite conform prevederilor nouilor statute, acțiuni de câte 1000 Lei nominal, în tot cazul este obligator să se semneze un număr de acțiuni noi, cari împreună cu cele vechi să dea o cifră divizibilă cu zece.

Sibiu, la 29 Septembrie 1942.

2. Pentru fiecare acțiune nouă se plătește valoarea acțiunii de 1000 Lei, plus 7% de fiecare acțiune, drept spese de emisiune.
3. Prețul acțiunii împreună cu spesele de emisiune se va vărsa la subscriere.
4. Pentru anul 1942 acționarii vor beneficia după vărsămintele făcute de o dobândă de 7% pro rata temporis.
5. Acțiunile noi vor beneficia de dividend începând cu anul de gestiune 1943.
6. Acțiunile neoptate de vechii acționari, conform punctului 1, se vor pune la dispoziția vechilor acționari până la 15 Octombrie 1942, iar cele rămase ne semnate se vor putea distribui și ne acționarilor până la 15 Decembrie 1942, când emisiunea se încheie.
7. Pentru exercitarea dreptului de opțiune trebuiesc prezentate acțiunile fără cupoane.
8. Neexercitarea dreptului de opțiune în termenul și modul prevăzut mai sus, atrage pierderea acestui drept, urmând ca Consiliul de Administrație să hotărască asupra acțiunilor rămase nesubscrise.
9. Ca loc de subscriere și vărsământ se designează : sediul central din Sibiu, Piața Unirii Nr. 7.
10. La data vărsării se vor elibera titluri provizorii, care se vor preschimba în titluri definitive începând cu data de 1 Iunie 1943.
11. Pentru subscriere la noua emisiune se va folosi declarațiunea anexată acestui prospect.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE

IMPRIMATE, REGISTRE, RECHIZITE, etc. etc.

Procurați numai dela

„DACIA TRAIANĂ”

SIBIU, Piața Unirii 7 / Tel. 168 a — Str. Regina Maria 20 / Tel. 168 b.